

Institution för samhällsvetenskap
Avdelningen för genusvetenskap

C-uppsats i Genusvetenskap

Mobbning av icke-heterosexuella i skolan

En empirisk undersökning med exempel på elever
som p.g.a. sin sexuella läggning är mobbade
och lärarnas motverkan mot detta.

Författare: Regina Ekhem
Handledare: Maria Jansdotter
December 2005

SAMMANFATTNING

Denna studie handlar om icke-heterosexuella* ungdomars upplevelser av mobbning i skolan p.g.a. deras sexuella läggning och ungdomarnas upplevelser om vad som görs av lärarna för att motverka denna mobbning. Studien genomfördes i två delar: förstudie och huvudstudie. I förstudien studerades lärarestuderandes åsikter om utbildningen som de får om mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan på lärareprogrammet. I förstudie medverkade 11 lärarestuderande, alla var kvinnor. I huvudstudien studerades erfarenheter och åsikter av icke-heterosexuella ungdomar som mobbas eller mobbades i skolan. Där studerades elevernas upplevelser av mobbning och elevernas förståelse av hur lärarna hjälper dem med mobbningsproblemet. Eleverna angav även en del förslag på hur situationen kan förbättras. I huvudstudien medverkade 12 ungdomar, 5 tjejer och 7 killar med olika sexuell läggning som läser i gymnasieskolan i Karlstad. En del av dessa ungdomar ingår i Karlstads RFSL- ungdom och en del ingår inte i den. Studien visade att (1) alla de icke-heterosexuella ungdomarna upplevde sig vara mobbad i skolan p.g.a. sin sexuella läggning, (2) alla ungdomar som medverkade i intervju anser att lärarna i skolan inte gör tillräckligt mycket eller inte gör något alls för att motverka mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan. Vad det beror på, ur ungdomarnas perspektiv, står det mer om i resultatdelen av denna studie och (3) ungdomarna har sina egna förslag på problemlösning.

(*Icke-heterosexuella kallas också ibland för HBT-folket, d.v.s. homo-, bi- eller transsexuella folket).

ABSTRACT

This study is about non-heterosexual* youths experiences of being harassed in the school because of their sexual disposition and the youths experiences of what their teachers do to counteract this harassment. The study was carried out in two parts: pre study and main study. In the pre study, the students in the teacher program were asked for their opinion about the education they receive on dealing with harassments of non-heterosexual pupils. In the pre study, 11 students in the teacher program were contributing, all of them were women. In the main study, experiences and opinions from non-heterosexual youths who are or have been harassed in the school were studied. The pupil's experiences of harassment and their understanding of how their teachers are helping them with the harassment problem were studied. The pupils also gave some suggestions of how the situation can be improved. In the main study 12 youths, 5 girls and 7 boys with different sexual disposition who studies in intermediate level up to upper secondary school in Karlstad contributed. Some of these youths are members in RFSL- ungdom and some are not. The study shows that (1) all the non-heterosexual youths has experience of harassment in school because of their sexual disposition, (2) all the contributing youths consider that the teachers is not making enough or nothing to counteract the harassment of non-heterosexual pupils. What it depends on, from the perspective of the youths, can be read in the result part of this study and (3) the youths have their own suggestions of the solution of the problem.

(*Non-heterosexual is sometime also called HBT-people, i.e. homo-, bi- or transsexual people)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	2
ABSTRACT	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1. INLEDNING	4
1.1 Avgränsningar	5
1.2 Bakgrund	5
1.3. Syfte och frågeställningar	6
1.3.1. Syfte	6
1.3.2. Frågeställningar	6
2. METOD	6
3. URVAL OCH GENOMFÖRANDE	8
4. TIDIGARE FORSKNING	8
4.1 Christina Osbecks m.fl.	9
4.2 Fanny Ambjörsson studie.....	10
4.3 Gunnel Forsberg m.fl. studie.....	10
4.4 Eva Tiby två studier	11
5. TEORIN	11
6. RESULTAT OCH ANALYS AV UNDERSÖKNINGEN	15
6.1 Studiens resultat	16
6.2 Analys av resultat	21

1. INLEDNING

Människors relationer förändras i tid och rum. Inställningen i Sverige till icke-heterosexualitet och icke-heterosexuella är inte lika fördömande som den var tidigare. Trots detta är situationen långt ifrån tillfredställande. Enligt nutida media är icke-heterosexualiteten fortfarande ett tabubelagt ämne hos allmänhet, där homosexuella är en av de mest utsatta grupperna i samhället. När angrepp mot alla andra grupper i samhället, t.ex. handikappade, möts med en stark reaktion, möts angrepp mot homosexuella och andra icke-heterosexuella inte på samma sätt. Därför bör samhället förändra sin negativa eller nonchalanta inställning till homosexuella och andra icke-heterosexuella personer och lagstiftningen gällande icke-heterosexuella personer och deras rättigheter måste förändras/förbättras.

Våra inställningar och den socialiseringsprocess som sker i samhället är kopplad och påverkar starkt våra sociala relationer. Att förbättra de homosexuellas och andra icke-heterosexuellas situation är en angelägen uppgift för hela samhället. Även om människors acceptans för icke-heterosexuella har ökat något med tiden, har situationen med diskriminering och mobbning riktad mot dem inte påverkats. Ungdomar i skolan t.ex. förhåller sig olika till varandra och en del av dessa förhållanden styrs av kränkning och mobbning av homosexuella och andra icke-heterosexuella skolkamrater, vilket påverkar studie- och sociala miljön i skolan.

Individernas uppfostran, skolans miljö och andra faktorer spelar en stor roll för uppkomsten av mobbning av icke-heterosexuella elever i olika form. Mobbningen utvecklas genom socialiseringsprocessen och de normer som finns och styr vårt samhälle. De offentliga normerna i vårt samhälle talar om människors lika värde, jämlikhet, jämställdhet och solidaritet. De oskrivna icke-"officiella" som också kan kallas för icke-sanktionerade normer utvecklas oftast för sig själva oberoende av de offentliga normerna, de handlar om kulturella normer för social hierarkisering mellan individer. Där en grupp individer underordnas en annan grupp av individer och blir uteslutna ur gruppgemenskapen. Enligt Hirdman (1988) är det människor själv som utgör normer i samhället och dessa former är föränderliga (Hirdman, 2001). Oftast är det dessa som samhället mest allmängiltigt anser vara normalt.

Den sexualitet som anses vara mest allmängiltigt i vårt samhälle är heterosexualitet. Därför anses heterosexualiteten vara en norm i vårt samhälle och värderas högre än homosexualitet eller andra former av icke-heterosexualitet. Det är majoritetsgruppen i vårt samhälle som består av heterosexuella människor som ger ett högre värde till heterosexualiteten. Heterosexualiteten anses vara en norm i vårt samhälle, alla former av icke-heterosexualitet anses vara en avvikelse från denna norm. Därför anses alla t.ex. homosexuella och andra icke-heterosexuella individer i vårt samhälle vara avvikande från den allmängiltiga normen. Men detta går emot principen om människors lika värde. När heterosexualiteten prevalerar över icke-heterosexuella normer, uppstår det hierarkisering mellan olika grupper av individer beroende på deras olika sexualitet. Där icke-heterosexualiteten och icke-heterosexuella underordnas och nedvärderas som avvikande resp. avvikare från den heterosexuella normen som finns i vårt samhälle.

Eleverna har det svårast att kunna motstå mobbningen. De är inte tillräckligt vuxna för att kunna hantera problemet. Därför behöver de hjälp av vuxna, vilket framförallt kan ges av lärarna. Lärarna måste ta ställning till kampen mot mobbningen av icke-heterosexuella elever och skollädaingen måste hjälpa dem med detta. Det kan uppnås genom ett aktivt arbete för att kunna motverka mobbningen på skolan. För att detta arbete skall genomföras på ett bra sätt måste lärarna ha tillräcklig kompetens om frågor kring denna form av mobbning. En sådan kompetens skulle de kunna få i högskolan när de läser på lärareprogrammet och löpande i skolan där de får arbete. Det måste också finnas fysiska resurser för att t.ex. organisera seminarier om mobbning och för att bygga upp en bra arbetsmiljö för lärarna och en bättre allmän skolmiljö för eleverna. Det finns alltså en bred rad aspekter och faktorer som kan påverka lärarnas beteende i en situation när en homosexuell eller en

annan icke-heterosexuell elev i skolan mobbas. I denna uppsats skall inte dessa faktorer studeras, utan i denna uppsats skall bl.a. frågan om vad lärarna gör och hur de hanterar problemet med mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan lyftas upp. Hela studien skall utföras utifrån elevernas perspektiv.

1.1 Avgränsningar

I denna studie skall inte faktorer lyftas upp och studeras som kan påverka lärarnas beteende i situationer när homosexuella elever i skolan mobbas p.g.a. sin sexuella läggning.

Studien avgränsas på: a) intervju med några få studenter som läser lärareprogrammet på Karlstads universitet för att se om de har fått någon undervisning inom ämnet för att kunna motarbeta kränkningar och mobbningar av homosexuella elever i skolan och b) intervju med icke-heterosexuella ungdomar som läser i gymnasieskola som ingår i RFSL-ungdom* i Karlstad och deras vänner. I dessa intervjuer undersöktes elevernas upplevelser av homofobisk- och annan sexuellt orienterad mobbning i skolan och upplevelser om vad lärarna gör och hur de hjälper homosexuella ungdomar att motstå denna mobbning.

(*Om RFSL se på www.rfsl.se).

1.2 Bakgrund

En omfattande forskning och massmedias debatt synliggjorde situationen där bi- och homosexuella personer och deras privatliv kränks. Både barns, ungdomars och vuxnas liv kränks. Vuxna kränks genom diskriminering och olika trakasserier på arbetsplatser, vilket innebär ett stort organisationsproblem (Forsberg m.fl., 2003). Barn och ungdomar kränks mest i skolan genom sexuella trakasserier, köns- och sexuellt relaterad mobbning. Mobbningen handlar om att "kränka" d.v.s. förolämpa, bryta mot, våldföra sig på. Det är en fjärdedel av eleverna på skolor som trakasseras, kränks eller mobbas (Tiby, 1999). Vad säger den informationen oss? Att det förmodligen är mobbning av homosexuella och andra icke-heterosexuella ungdomar som senare utvecklas till homofobiska och andra sexuella läggning- orienterade brott (ibid.). En sådan parallell är viktig att genomföra för att förstå hur viktigt det är att motstå mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan och att alla i skolverksamheten måste vara inkluderade i denna process. Speciellt gäller det lärare som står i en nära kontakt med elever i sitt arbete. Lärarna är också de offentliga auktoriteterna i skolan och har rätt att genomföra kontroll av det som händer i klassen. En del studier visar att eleverna trivs mest i skolor som är fria från kränkningar och där ett aktivt arbete att motverka mobbningen pågår.

För att motverka mobbningen av elever i skolan måste lärare ha rätt kompetens. I varje lärareprogram i Sverige ingår en kurs som handlar om barn och ungdom i samhället, på Karlstads universitet t.ex. kallas en sådan kurs för BUS-kursen (barn och ungdom i samhället-kurs), där skall det talas med de framtida lärarna om olika former av kränkningar och mobbningar av elever i skolan som finns och om hur de kan motverka dessa mobbningar. Men enligt min tidigare förundersökning om hur BUS-kursen hjälper lärareprogramstudierande, med exempel på Karlstads universitet, med kunskaper och information kring mobbning så visar det sig ur intervjuer med lärarstudierande att frågan om mobbning av icke-heterosexuella elever i skolan oftast inte ens lyfts upp på BUS-kursen.

För att studera frågan om mobbning av icke-heterosexuella elever i skolan p.g.a. deras och mobbarnas sexuella läggning och frågan om hur lärarna i skolan motverkar denna mobbning, genomfördes det totalt två typer av intervjuer:

- en kort intervju av lärestudierande på Karlstads universitet och
- en övergripande intervju av icke-heterosexuella ungdomar från grund- och gymnasieskolor som ingår i RFSL-ungdom i Karlstad och deras vänner som inte ingår i RFSL-ungdom, men har upplevt sig vara mobbade i skolan av andra elever, skolpersonalen och andra vuxna p.g.a. sin sexuella lägg-

ning.

1.3. Syfte och frågeställningar

1.3.1. Syfte

Syftet med studien är att belysa hur icke-heterosexuella ungdomar upplever att det står till med mobbningen av icke-heterosexuella ungdomar i skolan p.g.a. deras sexuella läggning och hur de upplever hur lärarna hanterar en mobbningssituation. Här står även som syfte att ta fram förslag på möjliga åtgärder mot denna sorts mobbning. Studien ska genomföras ur elevernas och lärarstudenternas perspektiv.

1.3.2. Frågeställningar

Frågeställningarna fördelas enligt studiens syften. Den första frågan som belyses i studien är *Hur står det till med mobbningen av icke-heterosexuella ungdomar i skolan p.g.a. sexuell läggning? Hur hanterar lärarna problemet med mobbningen av icke-heterosexuella elever/barn och ungdomar i skolan? och Vilka åtgärder kan du tänka dig att föreslå för att hantera situationen med mobbningen av homosexuella elever i skolan på ett bättre sätt?*

Alla frågor ska studeras ur elevernas och lärarstudenternas perspektiv.

2. METOD

I studien genomfördes en kvalitativ innehållsanalys med hjälp av *intervjuer*. Intervjumetodiken valdes p.g.a. att med intervjun ställs respondenterna att ta ställningen inför problemet (Matthed, 2004, sid. 33). Innehållsanalys valdes eftersom ”Inriktningen är lämplig för att finna mönster i större material... Analysinriktningen kan användas för grovsortering i breda kategorier” (ibid., s. 46). En sådan grovsortering till breda kategorier genomförs i den föreliggande studien. Analysinriktningen anses vara mest relevant, eftersom den ofta används inom de samhällsvetenskapliga och humanitära ämnena till vilka genusvetenskap hör. Dessutom används denna inriktning, innehållsanalysen, för att söka **manifesta** inslag i intervjutexter inom studien för att komma åt det tidigare inte fullt utsagda inom det aktuella ämnet, d.v.s. icke-heterosexuella ungdomars upplevelser av mobbning i skolan p.g.a. deras sexuella läggning och deras upplevelser om lärarnas hjälp mot denna mobbning. Manifesta inslag i den här studien uttrycks explicit genom respondenternas intervjusvar. Innehållsanalysen genomfördes med hjälp av Bergström och Boréus metodik om textanalys (2000). Enligt Bergström & Boréus, söktes vissa företeelser i intervjutexter. Dessa är: icke-heterosexuella ungdomarnas upplevelser av mobbning i skolan p.g.a. deras sexuella läggning och upplevelser av hur lärarna hanterar problemet. Undersökningarna, enligt Bergström & Boréus (2000) ”kretsar alla kring texternas innebördsaspekt” (s. 45).

Syftet med intervjuerna har varit att egna berättelser av respondenter skulle bilda data och grunden för problemförståelsen och problemlösningen som är aktuell för denna studie. Datainsamling innebär att olika egenskaper hos ett objekt identifieras och antalet objekt med vissa egenskaper räknas (Vikström & Lorentzon, 2004). Respondenterna berättar om sig och/eller sina egna upplevelser av en företeelse (Wallén, 1996), vilken i min studie är mobbning av icke-heterosexuella elever i skolan.

Val av innehållsanalys förklaras även med att den kan användas *för kvantifiering av olika enheter med olika syften*. I den här studien används innehållsanalys *för att kunna räkna omnämmandet av mobbningen och lärarnas hjälp mot mobbningen i intervjutexter för att ”jämföra med förekomsten av företeelsen i fråga i en omgivande verklighet”* (Bergström & Boréus, 2000, s. 47). Här studeras icke-heterosexuella ungdomarnas upplevelser av mobbning i skolan p.g.a. deras sexuella läggning och ungdomarnas upplevelser av lärarnas hjälp mot denna sorts mobbning. Innehållsanalys används här i studien även *för att uppmärksamma studiens aktuella ämne för att komma åt allmänna värde-*

ringar i ett samhälle när det gäller mobbning och upplevelser av mobbning och hjälp mot mobbning hos de icke-heterosexuella mobbade ungdomarna i skolan. Detta görs för att studera problemet och i framtiden kunna bekämpa det.

Analysen genomfördes genom att:

- 1) ”utgå från att man har ett forskningsproblem som man tror kan belysa med hjälp av innehållsanalys” (s. 49). Vid ett tidigare stadium av analysen samlades och avgränsades materialet. Det valdes att använda framför allt tidigare studier inom samma eller liknande ämne och relevanta teorier för studien eftersom ”Idealet om vetenskaplig kumulativitet går ut på att varje forskningsinsats ska kunna relateras till annan forskning inom samma område så att kunskapsmassan ackumuleras” (s. 52).
- 2) genomföra intervjuer, intervjuerna dokumenterades genom att föra anteckningar under själva intervjuerna.
- 3) bearbeta innehållet genom kategoriseringen av intervjuer, d.v.s. att det genomfördes en grovsortering i breda kategorier. Där kategoriserades framför allt *När, var, av vem och hur mobbades eleverna? Hur reagerade de mobbade eleverna? Har deras vänner p.g.a. deras sexuella läggning mobbats? Hur lärarna hjälpte de mobbade eleverna? Vad kan det göras mot mobbningen?* Kodningsenheter var: tid, plats, vem och hur mobbades elever, hur reagerade de mobbade eleverna, deras vänner och lärare på mobbningen och förslag på åtgärder mot mobbningen.
- 4) när intervjumaterialet var bearbetat och noteringar för relevanta kodningsenheter gjordes genom hela materialet, sammanställdes resultatet. Det valdes att göra det på ett enkelt sätt genom att räkna frekvenser i ungdomarnas svar om kodningsenheterna som handlar om framför allt mobbningen och om lärarnas hjälp mot mobbningen. Därmed forskningsfrågan var relaterad till frekvenserna av hur många av ungdomarna upplever sig vara mobbad i skolan p.g.a. sexuella läggning och hur många av dem upplevde sig vara tillfredsställda och icke-tillfredsställda med lärarnas hjälp mot mobbningen. Att räkna omnämmandet av dessa företeelser var ett av syftena och en av resultaten med innehållsanalysen.

Kvalitativ metod används också när forskaren syftar till att ge en djup förståelse för varför och på vilket sätt ett fenomen uppstår, samt vad som påverkar och/eller influerar detta fenomen (Tikkanen & Aljoutsijärvi, 2002). Detta är en kvalitativ intervjuserie, som i vissa avseenden även analyserats i kvantitativa kategorier i en för- och huvudstudie. Intervjun analyserades objektivt, enligt förståelsen av synlighet och delaktighet (Ambjörsson, 2004). Texterna i intervju svaren analyserades manuellt med hjälp av de tillgängliga teorier och tidigare forskning som jag har hittat inom studiens ämne och med hjälp av de kunskaper som jag har fått på kursen som ett speciellt intellektuellt redskap. En sådan läsart/tolkningsart av texter enligt Bergström och Boréus (ibid., sid. 27), är mycket väl befo-gad i samhällsvetenskap, nämligen om den medvetet används för att generera teori och bygga nya mönster och nya infallsvinklar på problemet, vilket är aktuellt för denna studie. Textanalys av intervjuer genomfördes manuellt, eftersom Bergström & Boréus (ibid., s. 45f.) menar ”Fördelen med manuella analyser är att betydligt mer komplicerade bedömningar och tolkningar kan göras”.

Intervjuer genomförs individuellt och i par p.g.a. tidsbristen och respondenternas vilja att inte vara ensam i rummet med intervjuaren. Intervjuerna som genomfördes är nyanserade. Tolkningen av intervjuerna gjordes genom analys med utgångspunkt i ungdomarnas upplevelser av mobbning i skolan p.g.a. sexuella läggningen och ungdomarnas upplevelser av lärarnas hjälp mot denna mobbning i skolan. Beskrivningar av olika kvalitativa aspekter representerade de intervjuades livsvärld (Olsson & Sörensen, 2001).

I studien genomfördes strukturerade intervjuer där ”strukturen för intervjuguiden representerar strukturen och meningen av själva intervjun” (Vikström & Lorentzon, sid. 18).

Intervjuerna i studien var det viktigaste sättet att samla fakta om icke-heterosexuella ungdomars utsatthet i skolan p.g.a. sexuell läggning. Det gäller att få en så helhetssynlig komplett bild som möjligt av olika upplevelsekomponenter av icke-heterosexuella ungdomar när det gäller mobbningen p.g.a. sin sexuella läggning. Eftersom det finns ett samband/samma mönster hos företeelserna när

det gäller upplevelser av mobbningen och eftersom den befintliga mönsterprincipen i upplevelserna av mobbningen i skolan ur intervjuerna hittades med de elva icke-heterosexuella ungdomarna, bestämdes det att inte intervjua fler ungdomar. Eftersom deras intervjuer inte kan tänkas påverka studiens resultat.

3. URVAL OCH GENOMFÖRANDE

Först genomförde jag en förstudie för att kunna förstå vad som görs på lärareprogrammet för att lära de framtida lärarna hur man skall motverka mobbningen av homosexuella elever i skolan. För detta använde jag en kvalitativ metod. Här intervjuades lärarprogramstuderande från Karlstads universitet i Lärareförbundets lokaler direkt efter ett föredrag om ”Mobbning av icke-heterosexuella elever och vad lärare gör åt det”. På sådant sätt genomfördes urvalet av respondenterna direkt på plats efter föredraget. Frågan ställdes till lärarstudenterna om de är villiga att svara på några frågor gällande mobbningen av icke-heterosexuella elever och lärarnas motverkan mot detta. Jag har utgått ur förståelsen om att eftersom de lärarstuderande är intresserade av föredraget kan det också vara trovärdigt att de även är intresserade av att medverka på något sätt i studien gällande mobbningen av icke-heterosexuella elever. Från ca: 15 lärarstuderande, var 11 villiga att medverka i studiens genomgång. Om lärarstuderande hade några frågor eller några tillägg till sina svar, föreslogs det att de kunde kontakta mig genom telefon eller e-mail. Genom e-mail har jag fått ett meddelande från två lärarstuderande som ville göra tillägg till sina svar. Efteråt bokade vi tid och träffades på café Gläntan där jag fick ytterliggare tillägg till svaren.

Lärarstudenterna var från olika terminer, alla de 11 studenterna var kvinnor. Under intervjun ställdes följande frågor:

- Har du redan läst BUS-kursen? Om ”ja”
- Har frågan om kränkning av homosexuella och andra icke-heterosexuella elever p.g.a. deras sexuella läggning i skolan lyfts upp på BUS-kursen? Om ”ja”
- På vilket sätt gjordes det och känner du att det gav dig tillräcklig kunskap inom frågan om kränkningen och mobbningen och om hur lärarna kan motstå den?

Förstudien visade att de lärarstuderande som har redan läst BUS-kursen (6 stycken) visade att på BUS-kursen har inte ens frågan om kränkning av icke-heterosexuella elever i skolan lyfts upp och därför har de heller inte fått information om hur lärarna kan motstå mobbningsproblem av den typen.

Frågorna som ställdes till respondenterna i huvudintervjun finns i Bilaga 1. Respondenterna intervjuades anonymt. Alla namn som används senare i uppsatsen i Resultat och analys delen är påhittade. Respondenterna var ungdomar från Karlstads RFSL – ungdom och deras andra icke-heterosexuella vänner. I intervjun medverkade totalt 12 ungdomar, 5 tjejer och 7 killar i åldern 16-18 år. Sammanlagt har 10 intervjuer genomförts (på två av dessa intervjuer medverkade samtidigt två respondenter). Studien anses vara pålitlig. Lärarstuderande valdes med hjälp av slumpmässig metod. Hälften av de intervjuade lärarstudenterna har redan genomgått BUS-kursen och kan därför göra en utvärdering av denna kurs. Undersökningens upplägg i form av intervjuer med relevanta frågor för studien motsvarade forskningssyftet. Studien anses därför vara relevant, valid och pålitlig och även användbar för användning i senare studier med samma eller liknande studieämne. Intervjun genomfördes med anvisningar som anges för intervjumetodik hos Bergström och Boréus. Hur det gick tillväga förklaras i metod delen. Intervjuerna dokumenterades genom att föra anteckningar under själva intervjuerna och de bearbetades manuellt i efterhand.

4. TIDIGARE FORSKNING

En nationell studie (Osbeck m.fl., 2003) visade att det finns ett problem med mobbningen av ele-

ver i skolan. En fjärdedel av eleverna har blivit utsatta för någon sorts kränkning, t.ex. en sexuellt relaterad kränkning. En del studier (ibid., Tiby, 1999) visar att eleverna i skolan blir utsatta för t.ex. homofobiska kränkningar redan från grundskolan. Redan i femte klass kan man bli t.ex. spolad i toaletten, duschad med kläderna, kallas för "böggjäväl" och "pest för samhället" och höra att man borde ta livet av sig p.g.a. att man är bög. Klasskamraterna väljer ofta att ignorera mobbningen. Platsbestämmelser, tider och aktiviteter är centrala i kriminologiska teoribyggen eftersom det är där sammanföringen av den motiverade gärningsmannen, det lämpliga offret och frånvaron av kapabla väktare inträffar, menar Tiby. Här anses skolan och fritiden vara en av de farligaste platser resp. tid för utsatthet. Undersökningar utomlands om homosexuella ungdomars liv i skolan som Tiby (ibid.) hänvisar till, visade att ca: 40-50 % av homosexuella ungdomar blivit utsatta för brott p.g.a. sexuell läggning mest i sin egen skola med sina klasskamrater som gärningsmän. 80 % av dem blev verbalt mobbade av samma klasskamrater. Forskningen om brott mot homosexuella har särskilt uppmärksammat riskerna att utsättas i skola och högskola (Tiby, 1999). Omkring 60 % av alla gärningsmän är mellan 15 och 25 år. En del homosexuella utsätts kontinuerligt för mobbning, därför väljer de ofta olika strategier för att skydda sig. Utsatthet och brott mot icke-heterosexuella hör till hets mot folkgrupp. Man kan spekulera i att mobbare som mobbar icke-heterosexuella elever i skolan i sitt vuxna liv kan utveckla mobbningen till hatbrott. Det är bra att icke-heterosexuellas utsatthet i skolor således är omvittnad. Skolungdomarna tillbringar mycket tid i skolan där de utsätts för verbala och fysiska attacker, där lärarna troligtvis är medvetna om det som sker i skolan och kan motstå mobbningen (ibid.). Enligt Tiby har Karlstad en låg, - 15 % utsatthet när det gäller homofobiska brott. De ovan nämnda studierna är väldigt relevanta för föreliggande studie enligt deras ämne.

4.1 Christina Osbecks m.fl. rapport "Kränkningar i skolan" (2003) på uppdrag av Skolverket kartlägger olika former av kränkningar i skolan, där bl.a. sexuella trakasserier, homofobiska och könsrelaterade mobbningar förekommer. Mobbning enligt Osbeck (ibid. sid.14) är en term som är vanligt förekommande i skolans värld och i skolforskningen. Mobbningen är upprepade handlingar då eleven brytt sig (s. 79)." Ordet "mob" från engelskan betyder en grupp i en negativ benämning. Enligt Skolverkets nationella kvalitetsgranskning från 2000, sker mobbningen när en eller flera personer utsätter någon/några andra för negativa handlingar upprepade gånger och under viss tid. Mobbarnas beteende bör betraktas som oacceptabelt, eftersom det handlar om utsatta individers upplevelse av kränkningar. Mobbningen kan förklaras med en medveten negativ värdering och inställning till icke-heterosexualiteten, vilket strider mot principen om människors lika värde. Osbeck menar att "Homofobi och skola är ett område som det inte skrivits mycket om" (s. 15) samtidigt som det inte tycks finnas några platser på skolor som är fria från kränkningar. Elever trivs bättre på skolor där lärare och administration aktivt arbetar mot mobbning, därför är skolfaktorer som arbets- och studiemiljö viktiga att studera, vilket görs i denna studie. I gymnasieskolan minskas betydelsen av dem.

Mobbningarna av elever i skolan förekommer även genom "kompiskränkningar". De är inte så allvarliga jfr. med andra kränkningar, men även de skulle analyseras betydligt mer. Mobbningen av homosexuella elever i skolan kan vara fysisk och psykisk. Eleverna kränks av eleverna mest utomskolan, i skolans korridorer, klassrummet eller vid skåpen (s. 99, 102). Redan i årskurs åtta anses det att pojken "måste vara en "riktig" pojke/man/karl och fjärma sig från feminina ideal" (s. 134) för att inte betraktas som "fjollig" och flickorna måste vara genuint feminina och därför inte skaffa sig en högre social status i gruppen. Man får kommentarer om klädstil, hårlängd och manér som kan betraktas som homosexuellt. Eleverna i skolan mobbas även av lärarna (s. 90f.) och genom studielitteratur som anger icke-heterosexualitet som normavvikande (ibid.; RFSL). Det kan förhindra lärarnas arbete mot mobbningen. Lärare och rektorer bedömer förekomsten av mobbningar som inte vanlig. De mer allvarligare mobbningarna som fysiska angrepp i skolan rapporteras. Senare i denna studie skall RFSL-elever intervjuas för att undersöka deras bild av mobbning i skolan.

4.2 Fanny Ambjörnsson studie "I en klass för sig" (2004) handlar om genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer. Där lyfts bl.a. problemet med acceptans av homosexuella elever i skolan upp, både från tjejer och killar. Ambjörnsson talar om den heteronormativa sexualiteten och lyfter fram den som obligatorium i vårt samhälle. Den föreliggande studien utgår från förståelsen om att mobbningen av icke-heterosexuella sker i stort sett p.g.a. den heteronormativa sexualiteten som finns i vårt samhälle. Hon tar upp Butlers teori om att man inte föds till ett kön, utan utvecklas till det och Connells och Kulicks teori om kategoriseringar, om att alla människor brukar delas till några motsatta kategorier, som t.ex. homo- och heterosexuella gör. Hon lyfter upp Gayle Rubins förståelse av hur man förklarar underordningen av en grupp mot en annan grupp, där leder två principer: den obligatoriska heterosexualiteten och kvinnors och mäns isärhållning.

Ambjörnsson talar om att för att få mer makt och status i skolan tvingas eleverna speglas som heterosexuella och rika. Ett plagg som är gammalt eller billigt på en homosexuell ungdom i skolan försämrar dennes sociala status och kan öka risken för ytterligare större mobbning. Klädsstil och hårlängd anses även som gränsvakt över de grå zonerna som finns mellan de två biologiska könen. Att homosexuella ungdomar vågar visa sin sexualitet och gå emot den heteronormativa ordningen kallar hon för "en ifrågasatt ordning" (sid. 161). De andra ungdomarna i skolan brukar vara väldigt kritiska när man visar sig öppet homosexuell. Att vara en tjej eller en kille handlar egentligen om "en förmåga att konstruera och manipulera inom ramarna" för vad som uppfattas som ett naturligt kön. Detta förklaras med genusordningen, där acceptans för den heterosexuella normen och mobbning av icke-heterosexuella snarare är en kollektiv handling än individuell process, där "avvikande" straffas.

Den manliga resp. kvinnliga sexualiteten konstrueras hos ungdomar på olikartade sätt i relation endast till ungdomarnas föreställningar om sex. Killarnas homosexualitet kopplas alltid till sex, homosexuella beteende och/eller aggressivitet, medan kopplingen mellan lesbiskhet och sexualitet är försvinnande liten i skolan. Manlig homosexualitet framställer Ambjörnsson som ett tydligt monopol mot vilken killarna ser sig själva. Det visar sig att om pojkar/män inte lever upp till en heteronormativ maskulinitet kan det vara argument för negativa kommentarer. Dessutom att "en bög kan misstänkas hoppa på en när som helst för att ha sex, vilket för de refererade killarna blir en legitim anledning till avsky, avståndstaganden och rädsla" (s. 224). En sådan rädsla för lesbiska i skolan finns inte, även om den finns på arbetsplatser (Forsbergs, 2003). Trots detta känner de flesta homosexuella tjejer sig utfrysta i skolan (s. 297). Det är svårt att offentligt flytta ut genusgränserna.

4.3 Gunnel Forsberg m.fl. studie "Homosexuellas villkor i arbetslivet" (2003) innehåller övergripande frågor om mobbning och diskriminering av homosexuella i form av förödmjukande händelser och hotande handlingar mot homosexuella i arbetslivet. Forsbergs studie tas upp i föreliggande studie eftersom man kan genomföra parallellen mellan homosexuellas villkor på arbetslivet och i skolan. Där lyfter forskarna upp frågan om kön som en grundläggande kategorisering av mänskligheten, könet verkar konstruerande på de flesta väsentliga områden i livet. Forskarna påvisar att kön och genusbegreppen är relationella, d.v.s. att konstruktionen av kön har en avgörande betydelse och avgränsning i relation till genus. Betydelse och gränser för förståelse av begreppet kön är därför konstruerade och föränderliga. Detta innefattar samtidigt förståelsen för relationer mellan olika feminiteter resp. maskuliniteter. Det är i förståelsen av könsrelationer som det ligger en djup uppfattning om att dessa relationer är heterosexuella. En sådan förståelse av könsrelationer präglar de offentliga platserna och styr människors handlingar och relationer. Situationer där sexuell läggning aktualiseras kan leda till mobbning av homosexuella.

I studien kopplas den individuella aktörsnivån och den samhälliga organisatoriska nivån samman i rumslig kontext och manifesteras genom våra vardagliga handlingar i lokala miljöer. Det är inom dessa handlingar de heterosexuella genuskategorierna konstrueras och förkroppsligas. Där heterosexuella och homosexuella individer träffas och konfronteras med varandra på arbetsplatser och i

skolan. Där en konstruktion och reproduktion av en förgivet tagen heteronormativitet pågår.

I studien lyfts Jukka Lehtons arbete om icke-heterosexuellas erfarenheter och tankar kring yrkesliv och militärtjänst upp. Han bevisade att det är "endast ett fåtal arbetsplatser som är beredda på att ta emot och vet hur de skall hantera unga icke-heterosexuella anställda" (ibid., sid. 34). Här kan man spekulera att samma situation gäller i skolorna. Lehtonen visade att icke-heterosexuella utvecklar speciella strategier för att hantera obehagliga situationer och att även på de platser där man påstår att det inte finns homofobisk diskriminering, kommer homofobiska åsikter till uttryck i tal.

4.4 Eva Tiby har utfört två studier gällande homosexuellas liv i samhället.

En av dessa studier är rapporten "De utsatta. Brott mot homosexuella kvinnor och män" (2000). Den visade att homofobiska brott är starkt mansdominerat. Det är alltid mer homosexuella män än kvinnor som utsätts för homofobiska brott. Homosexuella män vistas också mer i nöjeslivet än homosexuella kvinnor. Detsamma gäller homosexuella och andra icke-heterosexuella ungdomar, då t.ex. homosexuella killar vistas mer ute i nöjeslivet än homosexuella tjejer. Homosexuella kvinnor är mognare än utsatta homosexuella män och till skillnad från dem brukar de känna de människor som utsätter dem. Homosexuella kvinnor är mer utsatta för psykiskt brott eller mobbning, medan homosexuella män är utsatta mer för fysiskt brott. I offentliga livet, t.ex. på arbetsplatser utsätts kvinnor mer än män, de polisanmäler homofobiska brott hälften så ofta som männen och anser sig dubbelt så ofta få ett bra bemötande från polisen. Båda de homosexuella könen utsätts mest för upprepnings brott i hemmet, på arbetsplatser och i grannskapet där arbetsplatsen och skolan är. Tiby uppger i sin studie om att homosexuella tillsammans med kvinnor, barn och pensionärer tillhör en av de mest utsatta och sårbara grupperna i samhället. Tiby anser att mobbning av icke-heterosexuella elever kan leda till utsatthet för brott p.g.a. sexuell läggning och därför måste bekämpas.

I den andra studien av Eva Tiby, "Hatbrott? - Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott" (1999) beskrivs bl.a. utsatthet och upplevelser av utsatthet hos homosexuella ungdomar i skolan. Det visade sig att var fjärde homosexuell person som ingick i studien upplevde utsatthet för brott p.g.a. sexuell läggning en eller ett flertal upprepande gånger.

Tiby refererar till Lynchs studie (1991) som visar att hem, arbete och skola visade sig vara brottsplats i 75 % av alla fallen. Att vistas i skolan utkristalliserades som den farligaste aktiviteten för att vara utsatt för homofobiska brott. Detta är väldigt viktigt att förstå och används i föreliggande studie. Det förklaras med att (1) i skolan finns det en samling brottsbenägna personer på ett ställe, (2) individer tillbringar mycket tid i skolan, (3) skolans sociala organisation innebär att det inte går att välja bort de personer som utsätter andra för brott. Studien visade att homosexuella ungdomar utsätts i skolan även av sina klasskamrater och de homosexuella som redan var utsatta för brott känner sig mer sårbara och rädda för att bli utsatta igen, 56 % resp. 31 %. Studien visade att de som var mest rädda för att bli utsatta var studerande och arbetslösa och ju yngre man var desto räddare var man att bli utsatt. Homosexuella väljer olika strategier för att skydda sig för heterosexuellas fördomar. Åtgärder för att undvika viktigmisering kan delas upp i individuella och strukturella åtgärder enligt Tiby. Individuella åtgärder som t.ex. att göra sig osynlig fungerar inte så bra. Till strukturella åtgärder hör samhälliga åtgärder som hjälper. Det är: hatbrottslagstiftning, samarbete mellan gaysamhället och polisen, olika program mot homoutsatthet på lokal nivå; goda råd och tips om försiktighet av gayorganisationer; inriktning på en primär nivå och förebygga den presumtiva gärningsmannens benägenhet att begå brott. Det kan minska homofobin och heterosexismen i samhället. Utsatthet och brott mot homosexuella hör till hets mot folkgrupp, vilket är ett av de mest allvarliga brotten i landet.

5. TEORIN

I studien används ett poststrukturalistiskt feministiskt perspektiv enligt vilket det inte finns något

biologiskt eller naturligt kön som bestämmer våra identiteter som kvinnor eller män, utan att kön är sociokulturellt konstruerat. Detta perspektiv lyftes upp i kopplingen mellan den tidigare forskningen och den aktuella teori rubriken. Relationen mellan tidigare forskning och teorigenomgång redovisas genom att lyfta upp förståelse av de aktuella teorierna för denna studie i de tidigare forskning och den aktuella studien. Exempel på detta kan vara Ambjörnssons studie, där hon tar upp Butlers teori om det socialt utvecklade könet. Teorin handlar om att man inte föds till ett kön, utan utvecklas till det. Hon tar även upp Connells och Kulicks teori om kategoriseringar. Enligt denna teori delas människor till några motsatta kategorier, t.ex. homo- och heterosexuella. Hon tar upp Gayle Rubins förståelse av kvinnors underordning baserade på två huvudprinciper: den obligatoriska heterosexualiteten och kvinnors och mäns isärhållning. Ambjörnsson studien är väldigt aktuell för den här studien, eftersom Ambjörnsson lyfter upp frågan om icke-heterosexuella elevers behov att få mer makt och status i skolan genom att de tvingas att speglas som de flesta av skolans elever, d.v.s. heterosexuella elever. Genom att få mer makt och status skapar eleverna möjlighet för sig att inte bli mobbade i skolan, menar Ambjörnsson. Forskaren lyfter upp även frågan om heterosexuella elevers vakt över gräzonerna och homosexuella elevers ifrågasättande av den heteronormativa ordningen, vilken lyfts upp i den teoretiska delen av studien som en av utgångspunkterna för förståelsen för de mobbade icke-heterosexuella elevernas situation. Ambjörnsson talar även om genusordningen, där acceptans för den heterosexuella normen och mobbning av icke-heterosexuella snarare är en kollektiv handling än individuell process, där "avvikande" straffas. Om liknande bestraffningsfenomen talar också Eva Tiby i sin studie. En sådan bestraffning kan handla om kränkande beteende och mobbning av icke-heterosexuella elever i skolan, hat och även hatbrott mot dem. Ambjörnsson talar också om den manliga resp. kvinnliga sexualiteten som konstrueras hos ungdomarna i skolan. Om en s.k. kvinnlig resp. manlig sexualitetskonstruktion talar t ex Connell. Ambjörnsson, Gunnel Forsberg m.fl. lyfter upp frågan om heterosexuella personers rädsla av icke-heterosexuella i sina studier, då de heterosexuella ibland är rädda för att bli attackerade av de icke-heterosexuella av samma kön. En sådan rädsla beror på att de heterosexuella personerna ser på de icke-heterosexuella som på personer avvikande från normen, vilket är fel, enligt Katz undersökning. Om denna undersökning ska talas bl.a. senare i denna teori delen. Den här studien har en genusteoretisk ansats, där jag diskuterar genusteorin som är relevant för denna uppsats. Här lyfts också den feministiska synpunkten upp om maktordningen och maktförhållanden mellan olika individer som fördelas till olika kategorier t.ex. heterosexuella och icke-heterosexuella p.g.a. de sexuella skillnader som finns mellan dem (Connell, 1993; Kulick, 1987). Connell menar att när vi pratar om kategorier brukar vi oftast mena kvinnor och män, men han hoppas att någon "might set up a new cross-classification, with homo/hetero crossing female/male." (Connell, 1993, s. 60), vilket skall göras i denna studie. Connell påpekar att teorin om kategorier ofta tar upp/leder till intressekonflikter och är väldigt intressant för användning. En sådan intressekonflikt kan vara maktfördelningen vilken leder till överordning av en grupp av individer över en annan, t.ex. heterosexuella resp. homosexuella. I denna studie skall dessa två kategorier studeras, där heterosexuella elever mobbar homosexuella elever i skolan och på sådant sätt försöker att överordna sig dem. Med detta utesluter heterosexuella elever de homosexuella eleverna ur skolans sociala gemenskap, som i sin majoritet är heteronormativ. Ett sådant uteslutande sker p.g.a. att homosexuella elever anses avvikande av heterosexuella elever p.g.a. att de inte följer de heterosexuella normer som finns i vårt samhälle. När det handlar om att koppla genus till sexualiteten, handlar det om att lyfta upp den heteronormativa ordningen (Ambjörnsson, 2004). Som känt är individernas personliga strategier starkt kopplade och ofta beroende på samhällets allmänna strategier och ideologier. Maktordningen där kvinnor och feminitet underordnas män och maskulinitet är en av ett sådant samhälles allmänna ideologi. När homosexuella underordnas heterosexuella, skapar det mer möjligheter för heterosexuella och mindre för homosexuella personer. De maktpositioner som heterosexuella individer har, skapas socialt och reproduceras genom generationer. Därför är det så svårt att kämpa emot olika sorters diskriminering, som t.ex. mobbning av homosexuella elever i sko-

lan. Frågan om hur lärare motverkar den sorts mobbning skall lyftas fram i denna studie.

Genusvetenskapligt perspektiv valdes i studien p.g.a. att "Genusvetenskap omfattar studier av den kunskapsmässiga, sociala och kulturella innebörden av begreppet kön. Grunden för all genusvetenskap är insikten om könsdimensionens betydelse... och genusvetenskapen har sin vetenskapliga bas i feministisk forskning som problematiserar relationer mellan könen ur ett maktperspektiv" (<http://www.sam.kau.se/genusvetenskap/utbildning/>). Där kan man också tala om problematiserande av relationer mellan olika genus, feminin och maskulin. I den här studien relateras kön och sexualitetsteorierna till varandra genom upplyftning av frågan om det biologiska och det sociala könet av icke-heterosexuella elever i skolan. Där det biologiska könet av icke-heterosexuella elever inte stämmer överens med de heteronormativt styrda förväntningar av deras sociala kön som tillskrivs dem av genusordningen. Enligt genusordningen skulle även det sociala könet hos icke-heterosexuella elever vara heterosexuellt. På sådant sätt kommer inte genusordningen med förståelse om vad det är som är kvinnligt kontra manligt att förstöras. Det betyder att de icke-heterosexuella eleverna inte får förväxla sin manlighet med kvinnlighet om de biologiskt är män resp. kvinnor. Så fort de förväxlar sin sexualitet med sexualitet hos det andra biologiska könet, går de emot genuskontraktet som enligt den heteronormativa fördelningen tillskriver män att vara enbart manliga och kvinnor att vara enbart kvinnliga. Så fort männen blir kvinnliga och kvinnor blir manliga, går det emot det heteronormativa genuskontraktet och därför straffas de icke-heterosexuella av olika sorts inskränkningar, där bl.a. mobbning, hot, hat och hatbrott förekommer.

Genusvetenskap kan göra människor friare gentemot gamla tankefigurer. Med hjälp av genusvetenskap friläggs befintliga mönster. Man kan förstå och förändra de processer som både kvinnor och män och egenskaper som feminitet och maskulinitet ingår i. Genus enligt Connell (1993) adderar/elaborerar också till de naturgivna biologiska skillnaderna som inte räcker till den sociala utvecklingen av kön och genus. Hans och en del andra forskares konklusion om att naturlighet återskapas och transformeras i ett socialt sammanhang är grunden och ledande för denna studie. Det handlar också om biologiska skillnaderna i den sociala praxisen. Connells radikala ståndpunkt om att *själva idén och föreställningen om vad det är som är naturligt har en instruktuell konstruktion (den uppkommer genom strukturer som människor bygger in i sig själva, denna konstruktion anser man sedan vara naturlig)* är viktig för denna studie. Det handlar om biologi, sociala praxis och hur fast i oss genus och de föreställningar som vi är vana vid och som vi tar för givet sitter. En sådan föreställning i denna studie är att heteronormativitet i vårt samhälle och i våra skolor tas för givet av individerna.

Våra värderingar uppstår genom vår uppfostran och olika andra socialisationsprocesser, d.v.s. livslånga processer under vilka överföring/förändring av våra värderingar, attityder, kunskaper och handlingar sker. Denna överföring sker mellan olika individer och grupper i ett samhälle (Wolvén, 1989). Familjen som en stark social kraft är en del av samhället och dess ideologi och spelar en stor roll för våra värderingar. I ett patriarkalt samhälle, som vårt, finns det en genuspräglad ideologi, som förmedlas genom uppfostran i familjen. Därför måste man bryta de genuspatriarkala mönstren redan i familjen. Som Juliet Mitchell (1966) red. Essevald och Larssons bok "Kvinnopolitiska nyckeltexter" säger, vikten att belysa barnuppfostran skulle integreras i varje program i samhället. De värderingar som utvecklas genom vår uppfostran kan förändras bara genom nya kunskaper, erfarenheter och en ny politisk och social ideologi. En sådan ideologi kan vara att respektera och acceptera homosexuella personer som likvärdiga heterosexuella.

Genusteorin som jag använde som verktyg i denna uppsats som huvudteori är Queer teorin.

Queer teorin utvecklades för några decennier sedan. Queer Nation vänder sig mot normativa institutioner och vägrar acceptera den heterosexuella normativiteten som något naturligt/självklart. Queer idén är att alla skall vara jämställda och ha samma chans och rättigheter i livet oberoende av deras sexuella läggning. Queer målen är bl.a. att integrera icke-heterosexuell läggning och verka mot

diskriminering av icke-heterosexuella. En av gayrörelsens slogan är "we are everywhere". Michel Foucault och Don Kulick (1996) påpekar att alla samhällen inte är heterosexuella och den normativa sexualiteten har förändrats genom tiderna. Michel Foucault så som Judith Butler (1990) utgår ur ett konstruktivistiskt och poststrukturalistiskt perspektiv. Han menar att alla våra känslor och identiteter inte finns i naturen, utan det är vi som bygger upp dem. Även om de kan kännas naturliga, i själva verket är de skapade, d.v.s. socio-kulturellt konstruerade. Queer uppbyggs alltså utifrån Michel Foucaults idé om människors identiteter. Foucault menade också att vår förvåning över icke-heterosexualitet, t.ex. homosexualitet beror på att vi ser sexualiteten som det centrala i könsidentiteten (Amussen, 1999), då glömmet vi ofta homosexuellas behov av närhet och kärlek. Problemet ligger enligt Butler och Foucault i att vi fortfarande ser på "gender" och "sex" som beroende av varandra och som om de förutsätter varandra och definieras av den sexuella driftens objektval. På sådant sätt utesluter vi förekomsten av t.ex. en lesbisk kategori och den heterosexuella matrisen blir en norm för vårt samhälle. Liknande idé hade också Connell (1993), hans egen ståndpunkt är: Alla läror om naturliga skillnader gäller också de sociala skillnaderna, vilket leder till fundamentala misstag, nämligen om att kroppens biologiska utformning på ett eller annat sätt utgör bas/fundamentet på vilken relation som finns och måste finnas mellan könen. Men det handlar inte bara om kropp, utan som sagt handlar det också om den innersta förståelsen. Redan år 1987 var R.W. Connell känd med sin teoriutveckling inom genusvetenskap, han identifierade problematiken med de ojämförbara sociala genusrelationerna. Queer teori har sitt ursprung från Foucaults och Connells idéer och bygger på ett konstruktivistiskt synsätt. Därför anser Queer att all sexuell läggning skulle vara likaberättigade och alla människor skall vara jämlika oberoende av deras sexuella läggning. Det vill säga att kränkningar och mobbningar mot homosexuella personer inte skall få förekomma, de skall anses vara oacceptabla. Med andra ord, Queer rörelsen står på vakt för icke-heterosexuellas rättigheter. Ett typiskt exempel på Queer rörelsen i Sverige är t.ex. RFSL och RFSL-ungdom. Queer Nation står hellre ut med tanken att vara missanpassade än att ge efter för en heterosexistisk norm. Queer slagordet "We are Queer, We are here. Get used to it" belyser kontrasten.

En konstruktivistisk forskare som betyder mycket för Queer teorin är Ned Katz. Hans viktigaste bidrag var att han kartlade heterosexualitetens historia. Heterosexualiteten enligt Katz började sitt liv som en samhällelig perversion och det tog lång tid innan man började se på heterosexualiteten som någon sexuell normativ. Katz bevisade i sin bok "The Invention of Heterosexuality" (1995) att heterosexualiteten inte är något naturligt och nödvändigt, utan är en social uppfinning. Precis som Butler och Connell bevisade att könen kan vara socialt konstruerade, bevisade Katz och Foucault att sexualiteten också kan vara socialt konstruerad. Där kvinnor och män hålls isär hålls homosexuella och heterosexuella isär och där enligt teorin om maskuliniteter (Connell, 1993) är det mest heterosexuella hegemoniska män som får mest makt. De homosexuella männen får inte stå vid makten p.g.a. att de inte anses vara tillräckligt maskulina, utan de anses vara feminina och feminitet har alltid underordnats i samhället som något veckt och maktlöst. Frågan om mäns könsmässiga identitet är väldigt viktig. Det är genussystemet som via genuskontrakten skapar ny segregering och hierarkisering mellan olika kön och maskuliniteter kontra feminiteter och mellan olika maskuliniteter och olika feminiteter i sig. Med genuskontrakt tvingas vi alltså att sätta relationer mellan maskulinum och feminum i centrum för förståelsen, där kvinnor och feminitet underordnas män resp. maskulinitet. D.v.s. att genuskontraktet skapar maktrelationer mellan kvinnor och män och homo- och heterosexuella, där det bara är män och heterosexuella som får stå vid makten. För denna studie är Katz forskning aktuell i den mån att om mobbaren förstår att heterosexualiteten inte är en naturlig företeelse och norm utan en sociokulturell konstruktion så kanske den ska förstå att det överhuvudtaget inte finns någon anledning att mobba en icke-heterosexuell. Det kan uppstå en del potentiella konflikter när ett av könen eller båda försöker att se hur långt "hon"/"han" kan sträcka genuskontraktets innehåll. Det handlar om s.k. genuskoreografi, det spel; liv, lek, drama mellan könen som ständigt pågår i genuskontraktets gråzoner. De som går över de gråzonerna, straffas hårt av genussystemet. Heterosexuella

som redan har gått över de gråzonerna exkluderas utifrån det offentliga och sociala livet så fort de kommit över zonerna. De anses avvikande av de övriga i samhället som i sin majoritet är heterosexuella. I denna uppsats är en sådan grupp av individer som gått över de gråzonerna icke-heterosexuella elever som trakasseras i skolan p.g.a. sin "avvikande" sexualitet. Enligt genusordningen och könsrollsteorin bör könen inte blandas ihop eller växlas. Egenskaper som tillskrivs ett kön skulle inte förväxlas med egenskaper som tillskrivs ett annat kön och genusordningen står på vakt så att könsrollerna inte skall förväxlas. De som inte lyder genusordningsregler straffas av det heterosexuella samhället genom olika sorts kränkningar, mobbning, brott och trakasserier; precis som de öppna, icke-heterosexuella skolungdomar som jag studerar gör. De straffas genom mobbning av heterosexuella elever, lärarna och genom skolböcker p.g.a. deras och mobbarens sexualitet, p.g.a. att de inte leder den heterosexuella genusordningen och inte ens bryr sig om den. Genuslogikerna förklarar på sådant sätt fördelar av att vara heterosexuell och inte icke-heterosexuell i vårt heterosexuella majoriterade samhälle.

Judith Butler är en av de mest uppmärksammade företrädarna för Queer teorin. Butler har skarpt argumenterat för en upplösning av det heterosexuellt bestämda könsbegreppet, som skiljer kvinnor och män åt enligt deras biologiska kön och har sexuellt intresse och känslor bara till det motsatta biologiska könet. Monique Wittig (1992) och Judith Butler (1990) menar att även det som vi ser som biologiskt kön mycket väl kan vara kulturellt konstruerat. Därför hela samhället skulle egentligen kunna fungera som ett Queer-samhälle där alla sexualiteter är likvärdiga och där det biologiska könet inte kopplas till genus och sexualitet. Trots att enligt Jens Rydströms (2004) och Queer teorin som var inspirerad av Derrida, homosexualiteten t.ex. inte kan existera och studeras utan heterosexualiteten och vice versa. Där Queer teoretikerna påpekar att i stället för att bara studera uppkomsten av den homosexuella identiteten, borde forskningen studera uppkomsten och reproduktionen av heterosexualiteten som en kategori. Det är just särarten som blir ett nyckelbegrepp för Queer. Queers epistemologiska och politiska ambition är att inkludera alla möjliga former av sexualitet. Eftersom det enligt queer-forskare är bevisat att könsidentitet är socialt konstruerat bör människor inte se "fjolliga" män eller lesbiska "bitch" som kopior av heterosexuella normer, utan som en utmaning av och en lek med dessa normer" (Rydström, 2004, sid. 217), annars, kan man tala om kopior av kopior, menar Judith Butler (1990). Silverstolpe påpekar att enligt Rydström, formuleras t.ex. homosexualiteten av homosexuella själva och därför kan den ses som en medveten strategi/lek för frigörelse från förtryck och inte som ett verktyg för social kontroll som heterosexualiteten är. Queer teorin bekämpar konsekvent den normerande heterosexuella makten, för rätten att vara annorlunda. Vilket står i samma linje som feminismens strukturella samhällsanalys. I studiens sammanhang betyder det att alla människor oberoende av deras sexuella läggning skulle ha samma rättigheter i vårt samhälle, därför skulle de behandlas rättvist och aldrig mobbas. Därför skulle icke-heterosexuella ungdomar i skolan inte förföljas av heterosexuella ungdomar p.g.a. sexuell läggning, de skulle ha samma rättigheter som dem. Alla de icke-heterosexuella ungdomarna som intervjuades i denna studie har kommit från RFSL-ungdom eller är vänner till dem och anser sig tillhöra Queer-rörelsen. Alla dessa ungdomar har genom sin egen erfarenhet fattat hur det är att vara utsatt för mobbning p.g.a. sexualitet.

6. RESULTAT OCH ANALYS AV UNDERSÖKNINGEN

Disposition av resultat- och analysdelen

Från början lyfter jag upp syften och frågeställningar med uppsatsen och studiens avgränsningar. Efteråt beskriver jag:

- a) resultat/lärarestuderandes svar på frågorna som ställdes i min förstudie och
- b) resultat/svar av icke-heterosexuella ungdomar på frågor som ställdes i huvudstudien. Senare i

analysdelen analyserar jag båda svaren och kopplar samman dem för att hitta ett övergripligt och djupgående svar på studiens syfte. Efteråt med hjälp av Queer teorin, tolkar jag intervju svaren och analyserar studiens helhetsresultat.

Syftet med denna studie var att belysa hur icke-heterosexuella ungdomar upplever hur det står till med mobbningen av icke-heterosexuella ungdomar i skolan p.g.a. sexuell läggning och hur de upplever hur lärarna hjälper de mobbade eleverna att hantera mobbarna och mobbningssituationen. Som syfte var även att hitta vilka åtgärder respondenterna själv kan föreslå för mobbningen. Alla respondenterna i studien var icke-heterosexuella mobbade elever i skolan. Studien genomförs ur elevernas och lärarstudenternas perspektiv genom frågeställningar till dem. Frågeställningarna fördelas enligt studiens syften. Där frågeställningen till eleverna var följande:

- 1) *Hur står det till med mobbningen av icke-heterosexuella barn och ungdomar i skolan p.g.a. sexuell läggning?*
- 2) *Hur hanterar lärarna problemet med mobbningen av icke-heterosexuella barn och ungdomar i skolan?*
- 3) *Vilka åtgärder kan du tänka dig att föreslå för att hantera situation med mobbningen av homosexuella elever i skolan på ett bättre sätt?*

Denna studie avgränsades på:

a) 1 intervju med 11 studenter som läser lärareprogrammet på Karlstads universitet för att se om de har några undervisningar inom ämnet för att kunna motarbeta kränkningar och mobbningar av homosexuella elever i skolan och

b) 10 intervjuer med 12 icke-heterosexuella ungdomar, 5 tjejer och 7 killar av olika icke-heterosexuella läggning som läser i gymnasieskola som ingår i RFSL-ungdom i Karlstad och deras vänner som inte ingår i RFSL-ungdom, men har upplevt mobbningen p.g.a. sexuella läggningen i skolan. Med hjälp av dessa intervjuer undersökte jag elevernas upplevelser av heterosexistisk kränkning och mobbning och ibland även fysisk utsatthet i skolan. Med hjälp av intervjuerna med ungdomar studerade jag även hur ungdomarna upplever vad lärarna gör mot en sådan mobbning, hur de hjälper till de icke-heterosexuella eleverna att motstå mobbningen i skolan. I studien studerade jag också ungdomarnas förslag på åtgärder till nutida situation som finns i skolan kring mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan. För detta studerade jag:

a) resultat/lärarestuderande svar på frågorna som ställdes i mitt arbete gällande BUS-kursen på lärarprogrammet på Karlstads universitet (se rubriken Urval och genomförande) i förstudie och

b) resultat/svar av icke-heterosexuella ungdomar på mina frågor i huvudstudie.

Senare i analysdelen analyserar jag lärarestuderande och ungdomarnas svar och kopplar ihop dem för att förstå hur och varför lärarna hjälper till icke-heterosexuella ungdomar som mobbas i skolan precis på sådant sätt som de gör. Det vill säga att en kvalitativ analys med hjälp av intervjumetoden genomfördes i denna studie med syfte att med hjälp av egna berättelser av individer som har varit i en specifik situation, bilda grunden för problemförståelse och problemlösning med problemet. Nämligen problemet med mobbningen av icke-heterosexuella elever p.g.a. deras och mobbarnas sexuella läggning i skolan.

6.1 Studiens resultat

Förstudien (a) visade att:

de lärarestuderande som redan har läst BUS-kursen, 6 stycken av 11 intervjuade (resten läser fortfarande kursen och de har redan gått den delen av utbildningen som handlar om mobbning), visade att på BUS-kursen som de gått har inte ens lyfts upp frågan om kränkning, mobbning eller/och fysisk

utsatthet av icke-heterosexuella elever i skolan. Därför har de heller inte fått någon information och uppfattning om mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan och hur de kan motstå mobbningen av icke-heterosexuella i skolan som framtida lärare. Resten av lärarestuderande uppvisade att de inte har fått tillräckligt kunskaper om kränkning, mobbning eller/och fysisk utsatthet av icke-heterosexuella elever i skolan på universitetslektioner. En enda sak som de har fått på en av lektioner var en träff med två lesbiska tjejer från Stockholm som berättade om sitt vardagliga liv som något spännande, trivsamt och problemfritt. Där inte ens luftades upp frågan om mobbningen av icke-heterosexuella elever p.g.a. deras sexuella läggning i skolan. Lärarestuderande angav att de väntade mer från den där lektionen. Dessutom väntade de på att de ska få mer lektioner om icke-heterosexualiteten och icke-heterosexuella. Eftersom de ansåg att det finns en rad av icke-heterosexuella elever och ibland även icke-heterosexuella lärare i skolan och det behövs kunskap om detta ämne. Speciellt är det aktuellt för de framtida lärarna som kan i framtiden påträffas med frågor om sexualitet och olika former av den, ansåg lärarestuderande. Där frågan om mobbningen av icke-heterosexuella elever kan bl.a. förekomma.

De lärarestuderande elever på Karlstads universitet som intervjuades i den här studien var väldigt intresserad av denna studie och studiens resultat och var väldigt villiga att hjälpa till med genomförande av denna studie med sina intervjusvar. De ansåg att studien är väldigt aktuell och behövs i framtiden och att den kan vara ett stöd som kan leda till förbättring av undervisningen på universitetet för lärarestuderande på lärareprogrammet om mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan och utanför den. De ansåg att studien kan också hjälpa till de befintliga lärare som läste studien att förbättra sitt arbete när det gäller att motstå mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan. Den kan hjälpa de befintliga lärare att lära sig hur man hanterar mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan p.g.a. deras och mobbarnas sexuella läggning och andra möjliga mobbnings-situationer i generellt. Studien på sådant sätt kan anses vara en step till förbättringar inom mobbningsmotsträvande lärarnas framtida och nutida arbete. Vilket kan förbättra arbets-, studie- och socialklimat och miljö i skolan.

Huvudstudien (b) visade:

1) att alla intervjuade icke-heterosexuella ungdomar i studien upplever sig vara mobbade i någon grad i skolan p.g.a. deras och mobbarnas sexuella läggning. För att redovisa intervjusvaren, skapas i studien kategorier av ungdomarnas intervjusvar.

Nyanserna av kategorierna av mobbning uppbyggs i studien enligt studiens intervjufrågeställningar: *När, var, av vem och hur mobbades eleverna? Hur reagerade de mobbade eleverna? Har deras vänner p.g.a. deras sexuella läggning mobbats? Hur lärarna hjälpte de mobbade eleverna? Vad kan det göras mot mobbningen? och övriga kommentarer.*

I frågan om *när och var* mobbades icke-heterosexuella elever, uppkommit det att alla eleverna, 12 stycken) mobbades någon gång i skolan.

I frågan om *av vem* mobbades eleverna uppkommit det att alla elever mobbades någon gång av andra eleverna i skolan, t.ex. på lektioner, i skolkorridoren, på skoldisco.

Hur? Eleverna mobbades av skol- eller/och klasskamrater och även av skolpersonal. En del av elever, 2 stycken upplevde att de även har mobbats av lärarna och en annan del av elever har upplevt att de har mobbats av lokalvårdare och även andra barns föräldrar, 1 resp. 1 stycke. En del av elever, 2 stycken har även mobbats på andra offentliga platser, t.ex. på staden, i café, på bowling.

Mest mobbades elever psykologiskt, genom negativa kommentarer om elevernas sexuella läggning, genom utfrysning i klassen och i skolan, genom att blev utpekad i klassen och i skolan, genom provokationer och ignorans från de andra elevernas och vuxnas sida. En del av elever, mobbades

även fysiskt av andra elever, genom att vara t.ex. slagna och utsatta i klädsåk för hela dagen.

Eleverna upplever att det blev lättare med mobbningen på gymnasiet. Då högstadiet och även grundskolan var värsta. En del av elever upplever att tjejerna i skolan är mer villiga att acceptera icke-heterosexualitet och icke-heterosexuella elever i skolan och därför det är lättare att umgås med tjejer än med killarna.

Hur reagerade de mobbade eleverna? Varje av elever utarbetade sin egen försvarstaktik och strategi om vilken talades i tidigare forskning i denna studie. En del av elever lärde sig att anpassa sig i skolan och senare göra en revolt emot genusordningen genom att gå t.ex. på Estetlinje i gymnasieskolan. En del lär sig genom åren att inte lida, utan bry sig inte om mobbningen och mobbarna. En del skaffar vänner, oftast icke-heterosexuella vänner som man kan prata med, berätta saker och hantera mobbningen tillsammans. En del gömmer sin sexuella läggning och en annan del provocerar mobbarna och lärarna genom t.ex. att vara en manlig Lucia. En del blir bara trött och irriterat, och en del arg. En del känner sig ledsna och ensamma och känner att de inte orkar stå emot mobbningen, även att de förstår att de är orättvist behandlat och skulle göra något mot detta. De känner ingen respekt i skolan och försöker att säga ibland från sig. En del väljer att ta inte till sig mobbarnas kommentarer och handlingar och en del väljer att ignorera mobbarna och deras kommentarer för att inte tillfredställa mobbarnas mål. Eleverna anser att man måste vara stark för att kunna motstå mobbningen, för att det handlar om makt och svaghet, och de som kan ha makten är de som är starka och inte rädda, anser elever. Därför måste man vara starkt och stå emot mobbningen. För detta behövs all möjlig hjälp, t.ex. från andra elevernas och lärarnas sida.

Har deras vänner p.g.a. deras sexuella läggning mobbats? En del av respondenternas vänner har varit mobbad p.g.a. deras vänners eller deras egen sexuella läggning. Frågan om mobbningen av respondenternas vänner var inte konkret besvarat. Eftersom respondenterna inte var säkra om detta.

Hur lärarna hjälpte de mobbade eleverna? Alla eleverna uppgav att de inte var nöjda med lärarnas hjälp. Även de lärarna som försökte att hjälpa eleverna gjorde det inte i en tillräcklig utsträckning. De ansåg att i stort sätt lärarna i skolan inte gör tillräckligt mycket eller gör inget alls för att hjälpa icke-heterosexuella elever att motstå mobbningen i skolan och för att situationen i skolan skall förändras, d.v.s. att mobbningen i skolan skall slutas.

En kille angav att det beror från person till person när det gäller lärare och deras hjälp. Eleverna anser att lärare skulle ta en hårdare ställning emot mobbningen i skola och skulle hjälpa de icke-heterosexuella eleverna att stå emot mobbningen p.g.a. sexuella läggning och även p.g.a. andra möjliga orsaker. Eleverna anser att man som elev bör kämpa emot mobbningen med hjälp av lärarna, inte ensam. Det är tråkigt att en del elever tvingas att stå för sig ensam utan hjälp av lärarna, menar elever. Eftersom lärarna är de som har auktoritet i skolan och kan hjälpa till, bör de ta makten i sina händer och göra det. Men det är svårt att förändra situationen, menar eleverna, och det är tungt arbeta att kämpa ensam emot mobbningen för en elev.

En av elever, en kille angav att han anser att lärarna har kapacitet, men ingen kunskap om ämnet icke-heterosexualitet och därför kan inte eller har det svårt att hjälpa till med mobbningen. Därför rekommenderar han till lärarna att skaffa bl.a. HTB-filmer. Lärarna skulle jobba mot hets mot folkgrupp, menar elever. Eleverna anser att lärarna bör ge mer uppmärksamhet till eleverna som mobbas. Elever anser att i vilket fall som helst, lärarna känner till mobbningen p.g.a. sexuella läggningen i skolan och måste göra något emot detta. Eleverna anser att det kunde vara bra om att kunna tala om sin sexualitet och inte vara rädd att vara dömd av andra eleverna och även av lärarna. Men lärarna väljer att låtsas att de inte vet något om denna mobbning. De ignorerar den. De låtsas att de inte ser vad det som sker i skolan, i klassen. Fast att eleverna vet att lärarna känner till situationen. Men det förändrar inte något, menar en av elever.

Ignorants sker även när mobbningen sker mitt i mellan på lektionen i klassen. Eleverna anser att lärarna skulle ta hand om situationen på mycket bättre sätt. Lärare skulle inte undvika att prata om mobbningen och mobbarnas handlingar. Då behöver de göra något emot, menar elever. Man skulle inte vara utsatt i klassen p.g.a. sin sexuella läggning och lämnat ensam i den situationen utan någons hjälp. Lärarna skulle motstå skandalmobbningar i skolan, anser elever. Lärarna skulle själv mer acceptera icke-heterosexuella elever och kunna engagera sig mer i kampen mot mobbningen. Men de gör inget. Man blir besviken, menar elever. Det är svårt att inte kunna berätta om sina känslor och vem man är och inte vara utsatt. Speciellt när lärarna inte hjälper att stå emot mobbningen, menar elever. Man skulle inte behöva känna sig så, menar eleverna. Lärarna skulle hjälpa till. Det skulle vara på öppet om sexuella läggningen i skolan, önskar elever. Man skulle inte behöva vara utfryst p.g.a. sin sexualitet och lämnat ensam i klassen/i skolan att kämpa emot den sexistiska mobbningen, menar elever.

En del av elever tror att lärarna kanske inte känner till att det finns mobbningen av icke-heterosexuella elever p.g.a. deras sexuella läggning i skolan. En del av elever tror att lärarna har inget val på biologilektioner förutom att redovisa om homosexualiteten precis som det står i biologiböcker, d.v.s. med diskriminerande drag för homo- och andra icke-heterosexuella personer. En del av elever anser att lärare rädda att komma in i en konflikt med elever, och därför inte diskuterar frågan om olika sexualiteten. Vilket är fel. Någon ju måste ta hand om detta, och prata i klasserna om olika sexualiteten jämställdhet. Lärare skulle också tala mer rakt och direkt efter händelser med den mobbade personer, mobbarna och deras föräldrar, anser eleverna.

Vad kan det göras mot mobbningen? Vad kan det göras mot denna situation föreslås av eleverna själv i form av olika åtgärder, t.ex. förbjuds åtgärd att använda ordet "bög" som skällsord. Säga till mobbarna när de mobbar. Se mer i skolan. Inte enbart säga att lärarna skall prata med mobbarnas föräldrar, utan att göra det. Annars det blir ännu värre. Skaffa skydd mot diskriminering p.g.a. sexuella läggning i skolan som i arbetslivet. I alla kurser skall man arbeta med jämställdhet, jämlikhet i olika ämnena. Det skulle vara inlagt redan från högskola att prata om olika sexuell läggning som något normativt. Komma ihåg att sexualitet inte bara en biologisk sak. Ha en djupare diskussion i skolor om vad är sexualitet, tala inte enbart om kön, familj, barn. Tala om känslor och förståelse. Då folk i skolan och utanför den kan acceptera varandra, menar eleverna.

Den föreliggande studien gav mig underlag till att peka på några förslag på åtgärder ur icke-heterosexuella elevers och lärestuderade på Karlstads universitet perspektiv. Åtgärderna har i sitt syfte att förändra situationen, d.v.s. för att mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan skall slutas och lärarna skall vara kunniga och villiga att medverka i detta. Här presenteras dessa åtgärder. Inom pedagogiska yrkeserfarenhets åtgärder på intern nivå kan det vara åtgärder på lärarnivå, åtgärder på rektors och skoladministrations nivå, åtgärder på lokal och nationell nivå. Inom åtgärderna på lärarnivå kan det vara att lärarna själv bör vara mer öppet och acceptera icke-heterosexuell läggning dessutom bör de granska och vid behov avlägsna skollitteratur där finns information om att icke-heterosexualitet är avvikande av normen. På biologilektionen bör de inte enbart prata om det biologiska könet utan även om genuset och de känslor som har individer till sin partner. Lärarna bör skaffa all behövd litteratur, filmer och annan material om genus- och HTB-frågor för skolan. De bör ha till eleverna budskap om att alla människor oberoende på deras sexuella läggning har samma rättigheter och möjligheter i samhället och all sexuell läggning måste respekteras lika. Vilket går i hand med förståelsen om liberalismen och mänskliga rättigheter. Lärarna bör vara mer förberedda till mobbningssituationer för att kunna motverka dem, och inte visa mobbarna att de är rädda för dessa situationer eller mobbarna. Då behöver de icke-heterosexuella eleverna känna sig ensamma i mobbningssituationer. Lärarna skall hålla de löften som de ger de utsatta eleverna och kontakta mobbarnas föräldrar för att hantera mobbningen. Lärarna får gärna skaffa kontakt med organisationer som t.ex. RFSL-ungdom är för att skaffa mer information om HTB-frågor. Lärarna måste alltid stoppa

mobbarna och se mer efter det som händer i skolan.

På rektors och skoladministrations nivå kan följande åtgärder genomföras. Rektorer och annan administrativ personal kan medverka till en bättre arbets- och studiemiljö i skolan. Lärarna och alla eleverna skall trivas och där motstånd till mobbningen skall vara önskevård och kan och skall ske.

Åtgärder på lokal och nationell nivå kan vara att Skolverket skulle kontrollera studiemiljön på skolor när det gäller mobbning. Där Högskoleverket skulle kontrollera hur högskoleutbildning genomförs gällande mobbningen på lärareutbildningen. Kurser som inte lever upp till kraven på denna utbildning skulle omarbetas eller ersättas av andra kurser som uppfyller de krav. Skolan, kommunen och de övriga myndigheterna i samhället skulle genomföra allmän bildningen om mobbningens olika former. De bör också genomföra s.k. samhälliga strukturella åtgärder mot mobbningen av icke-heterosexuella ungdomar. Exempelen på sådana åtgärder kan vara enligt Tiby: hatbrottslagstiftning, samarbete mellan gay samhället och polisen, olika program mot homoutsatthet på lokal nivå; gående in på en primär nivå och förebygga den presumtiva gärningsmannens benägenhet att begå brott, goda råd och tips om försiktighet av gay organisationer. Detta kan minska homofobin och heterosexism i samhället.

Inom pedagogiska undervisningsåtgärder kan nämnas åtgärder på högskolenivå och på grund- och gymnasieskole nivå.

Under åtgärder på högskolenivå kan vara att lärarestuderande skulle få tillräckligt kvalificerad utbildning om genusfrågor och frågor om mobbningen i skolan, där bl.a. måste uppmärksammas mobbning av icke-heterosexuella elever p.g.a. sexuella läggningen.

På grund-, och gymnasieskolenivå kan åtgärder vara följande. Att byta biologi- och andra läroböcker där homosexualitet och andra former av icke-heterosexualitet betraktas som avvikande från normen. Att undervisa på lektioner med respekt till alla även icke-heterosexuella elever, d.v.s. att undervisa om olika sexualiteten som jämställda och stå för icke-heterosexuella elevernas intresse när de mobbas på lektioner. Att lära alla elever att respektera alla former av sexualiteten samt att kunna stå för sin egen sexualitet.

Under pedagogiska åtgärder under paustid kan menas att se mer efter det som sker på skolan, speciellt se till hur går det med icke-heterosexuella elever och umgänge kring dem. Försvara de mobbade eleverna om mobbning sker.

En annan del av åtgärder kan vara politiska åtgärder där politikerna måste vara involverade i frågor gällande mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan. De politiska åtgärderna som anges i det här stycket förekommer från det att föreliggande studie gav mig underlag till att peka på några förslag på åtgärder ur icke-heterosexuella elevers och lärarestuderades på Karlstads universitet perspektiv. Den största delen av de politiska åtgärder föreslogs av en av de intervjuade icke-heterosexuella ungdomarna, en kille och en lärarstudent, en tjej som jag har intervjuat under denna studies gång. Förslag på de politiska åtgärderna har bearbetats och presenteras följande. Mobbningen kan anses vara en handling mot människoval och mänskliga demokratiska rättigheterna. På sådant sätt om politikerna motverkar mobbningen, bygger de upp det rättvisa samhället. Genom riskanalys av mobbningen i form av vetenskapliga studier kan politikerna få all nödvändig information om mobbningen, vilket kan förändra situation. Genom riskhantering (för att mobbning skall försvinna och inte växa upp i hatbrott) i form av ekonomiska subsidier kan de samma politikerna finansiera hantering av mobbningssituation. Politikerna kan t.ex. fatta beslut om att mer ekonomiskt medel skall genomföras till högskolor för att utveckla nya kravuppfyllande kurser gällande motverkan av mobbningen på lärarprogrammet. Politikerna kunde också kunna fatta beslut om att det ingår obligatoriskt i lärarnas arbete och i alla övriga kommunala myndigheters arbete att göra allt möjligt för att medverka mobbningen. Politikerna som arbetar inom högskoleverket kunde ge förslag t.ex. på att alla

lärare och andra yrkespersoner som arbetar med barn och ungdomar måste ha minst 10p av genusvetenskap kurser eller andra kurser som kan väcka förståelsen till mobbnings problem i samhället och förståelsen hur detta problem kan lösas. Politikerna skulle kunna också skicka rättsvetare eller poliser i skolor för att dessa kunde förklara till eleverna och lärarna svenska diskrimineringars lagar och de straff som man kan få om man strider emot dessa lagar. Det är dessutom i politikernas styrka att hjälpa samhället att förändra den "heteronormativa kursen" genom att t.ex. genomföra extra subsidier till dagis, skolor och andra organisationer som arbetar med barn. Där kunde genomföras en extra utbildning av personalen inom genusfrågor och frågor om mobbningen.

Ett annat sätt att hjälpa till att förstå att det inte finns något avvikande med icke-heterosexualiteten kan vara medias arbete i denna riktning, som tredje makt.

Den sista "förändringspunkten" kan genomföras av de övriga samhällsmedborgarna. Yvonne Hirdman menar t.ex. att det är inte bara det politiska systemet som omvandlar genuset och människor, utan också tvärtom. Hur bygger vi våra värderingar om vad är det som är normativ och vad är det som avvikande beror på oss människor själva. Om vi förstår hur fungerar genussystemet, kan vi undvika att reproducera det, menar hon. Då kvinnorna och icke-heterosexuella skall inte längre underordnas p.g.a. sitt kön resp. genus och sexuella läggning män resp. heterosexuella. Med andra ord att säga, det är i våras egna händer att förändra situationen med underordningen som kan leda till mobbningen, nedvärderingen och underordningen av individer.

6.2 Analys av resultat

Intervjuer från förstudie och huvudstudie visade att lärestuderande på universitetet inte har tillräckligt eller har inte fått någon information om situationen med mobbningen av icke-heterosexuella ungdomar i skolan och därför kan de inte lära sig att hantera problemet. Svar av de icke-heterosexuella ungdomarna visar att lärarna inte upplevs vara kunniga att hantera mobbningsproblemet i skolan och ibland inte är villiga att göra det. Ungdomarna menar att lärarna själv har oftast någon sort av homofobi och därför har det svårt att hantera mobbningen. Lärarna är också tvingad att undervisa på några lektioner som biologi är enligt studieböcker som talar om att icke-heterosexualitet anses vara avvikande av den allmängiltiga normen. Vilken skapar ytterligare fler problem med lärarnas vilja och inställning att kämpa mot mobbningen. Inga av intervjuade ungdomar angav att de är nöjda med lärarnas hjälp när det gäller motståndet till mobbningen. Både ungdomarna och lärestuderande vill att högskolan ska ge all behövs kunskap till lärestuderande på programmet för att kunna hjälpa till ungdomarna och motstå mobbningen. Dessa kunskaper skulle handla om olika sexualiteten och deras likgiltighet, mobbningen och motstånd till mobbningen av icke-heterosexuella elever. Från kunskaperna skulle lärarna kunna studera om mobbningen för att kunna hantera självständigt mobbningsproblemet i olika situationer när de skall arbeta på skolan. Mobbade icke-heterosexuella ungdomarna angav att de skulle gärna ville att lärarna vara mer öppna och accepterande till olika former av icke-heterosexualitet, då kunde lärarna visa till andra eleverna i skolan att det är inget fel med att vara icke-heterosexuell och att alla sexualiteten respekteras lika med sitt eget exempel.

Huvudsyftet med denna studie var att med hjälp av egna berättelser av individer bilda grunden för problemförståelse och problemlösningen med mobbningen av icke-heterosexuella elever i skolan. Enligt studiens resultat kan man konstatera att det är definitivt finns ett stort problem med mobbningen av icke-heterosexuella ungdomar i skolan p.g.a. sexuella läggning av de ungdomarna och mobbarna och att lärarna enligt ungdomarnas upplevelser inte är kunniga eller/och inte villiga att

hantera detta problem. De flesta av alla intervjuade icke-heterosexuella elever och lärarstuderande anser att lärarna i skolan inte kan hantera problemet framför allt p.g.a. sin okunskap inom ämnet mobbning. De helt enkelt får inte tillräckligt utbildningskunskap om mobbningen på högskolan. Dessutom finns det även andra orsaker varför lärarna inte hanterar mobbningen i skolan. En av dessa orsaker är lärarnas heteronormativa ställning, angav en av de mobbade icke-heterosexuella ungdomarna som sin förståelse av problemet. Det kan kopplas igen till lärarnas okunnighet inom genusfrågor. En kunskap inom genusfrågor kan skaffas med hjälp av genus kurser och andra specifika kurser på universitetet som kan handla om olika sexualiteten, mobbning p.g.a. sexuella läggning m.fl. frågor, t.ex. som en BUS-kurs på lärareprogrammet är. När lärarna inte är kunniga inom genus- och mobbnings frågor, kan de inte förstå t.ex. behovet av att skaffa material om HTB-frågor för skolan. Vilket eleverna anser vara aktuell att ha. Detta material kan hjälpa till lärarna själv och skoleleverna att förstå icke-heterosexualitet och icke-heterosexuella elever och börja respektera, och därför inte mobba dem. En ytterligare orsak till lärarnas ovilja att ta hand om mobbningsfrågan i skolan kan bero på studielitteratur som de tvingas att använda i skolan på sina lektioner, t.ex. biologilektioner. Där allt som är icke-heterosexualitet redovisas som något som är starkt normavvikande i samhället. Där det är enbart den heterosexuella normeringen som privalerar. Vilken kan leda till hierarkiseringen av heterosexuella över icke-heterosexuella. Vilket går i strid med principen om alla lika människovärde.

I situationen med mobbningen av homosexuella elever i skolan spelar stor roll inte bara lärarnas agerande och handlingar, utan också våra egna och politikernas handlingar. När vi talar om samhälls åtgärder, menar vi bl.a. också de åtgärder som vi kan genomföra själva. Därför måste vi förändra även våra egna värderingar (om dem är negativa) och attityder om/till den icke-heterosexuella läggning och icke-heterosexuella. En sådan process kan uppnås med hjälp av genus utbildningen eller annan adekvat bildningen som kan allmänt genomföras i samhället. Där vi som de övriga samhällsmedborgarna t.ex. föräldrarna kan motstå mobbningen av icke-heterosexuella barn och ungdomar hemma och utanför, måste lärarna ta sitt ansvar att motstå mobbningen i skolan. Där vi föräldrarna vistas inte så mycket tid och därför har inte där så mycket kontroll över situationen som vi har t.ex. hemma. Det är lärarna som har den offentliga makten i skolan, de är också vuxna och barnen tror på dem och brukar söka hjälp hos dem i svåra situationer när vi föräldrarna är inte till hand, och vi som föräldrar vill vara säkra att våra barn skall få all hjälp som de behöver i skolan, speciellt när det gäller mobbningen. Lärarna står i en nära kontakt till barnen t.ex. genom lektioner och genom träffar på rasten och därför oftast ser de det mesta som sker i skolan. Därför har lärarna det största ansvaret för barnens trygghet och säkerhet i skolan, och vi föräldrar vill se till att lärarna skall genomföra sitt arbete enligt det hjälpkrav som våra barn ställer på dem vid svåra situationer, med den bästa kvalité som möjligt.

Ingen av de icke-heterosexuella barn och ungdomar i skolan skulle drabbas av mobbningen. Alla människor bör ha samma rättigheter och möjligheter i vårt liberalistiska samhälle och dessa rättigheter måste beskyddas. Det är sant att vi flesta i samhället är fortfarande heterosexuellt normerade, därför det är svårt ibland för oss att förstå icke-heterosexuella individer. Men det ger inte oss någon rättighet att nedvärdera dem på något sätt. Alla vi är likställda. Vem kan bestämma om vad är det som är rätt: hetero eller homosexualitet? Ingen. Sexualiteten är socio-kulturellt inbyggd i olika oss. Kanske det är tid att börja respektera alla individer oberoende på deras sexuella läggning? Om vi skall acceptera alla former av icke-heterosexualiteten, kan vi lära oss att se på den inte som på hot eller pest som kan smitta oss (pest som kan leda till att vi kan förlora vår högre status och makt i samhället), utan kan vi se på icke-heterosexualitet och icke-heterosexuella som på en del av den sexualitets mångfald som finns i vårt samhälle, och inte något överdriven mer. Ingen i samhället skulle känna sig som en avfälling, speciellt när det gäller ens sexualitet, vilken är i sig en privat sak, som måste antas för givet omedelbart som en mänsklig rättighet. Den måste respekteras och utan

ifrågasättning accepteras. Alla vi är lika när det gäller mänskliga rättigheter. Det är vi människor som gör oss själva olika. Olikheter leder ofta till maktobalans och orättvisa (Young, 2002), därför måste alla sexualiteten accepteras på samma nivå. Det måste leda rättvisa mellan alla människorna. Vi är ju lika och jämställda vid födelsen, varför förändra detta. Att olika människor är olika i sin natur och enligt sin sociokulturella konstruktion, karaktär eller sexuell läggning, betyder inte att de är olika i avseende på sina mänskliga rättigheter i samhället. Alla dessa rättigheter måste vara lika för alla, oberoende på deras uppkomst, uppväxt, sexuella läggning, ålder och andra bakgrunds faktorer och de platser där de befinner sig. En av sådana platser är skola.

7. DISKUSSION

Den huvudteori som jag använder i min genusstudie som en av de mest passande för studien genusteorier, nämligen Queerteori. Utifrån denna teori tolkas i denna studie intervjuvar och deras resultat och analys. Hur kan man tolka intervjuer ur ett queer-perspektiv? På följande sätt. Det framgår från alla respondenternas svar att alla elever i skolan oberoende på deras sexuella läggning bör respekteras och accepteras på samma sätt som alla andra elever. Det påpekas ständigt av queer-teoretiker att alla människor oberoende på deras sexuella läggning bör respekteras och accepteras. Det menar t.ex. Don Kulick, Michel Foucault, Judith Butler och Monique Wittig, R. W. Connell och Ned Katz. Dessa forskare vänder sig mot normativa heterosexistiska institutioner. De påpekar att Queer vägrar acceptera den heterosexuella normativiteten som något självklart. Queer, eller s.k. HTB-folket anser samma som de responderade eleverna att alla människor skulle vara jämställda med samma möjligheter och rättigheter oberoende på deras sexuella ställning. De responderande eleverna har upplevt själv den konkreta diskrimineringen av icke-heterosexuella genom mobbningen i skolan på olika studienivå, och därför de vet vad betyder det i verkligheten Queer-teori ställningar och åsikter. Lika som queer-teoretiker, anser eleverna att det måste göras något emot diskrimineringen, på skolnivå - mobbning av icke-heterosexuella elevr. Som det framgår från intervjuerna, en del av elever propoganderar själva oinfluerad de kända queer-rörelsens slogan "We are everywhere" och "We are Queer, We are here. Get used to it". Slogan i sig belyser kontrasten mellan de hetero- och icke-heterosexuella elever i skolan. Det visar sig att det finns ett stor band mellan Queer-teori, Queer-rörelsen och förståelse, tankar och handlingar av icke-heterosexuella elever i skolan. Alla de tänker på samma sätt. Det handlar om de mänskliga rättigheterna hos queer-folket som heterosexuella personer.

Som påpekade Foucault och Kulick, alla samhällen inte är heterosexuella och normativitet av sexualiteten förändras genom tiderna. På sådant sätt alla form av sexualiteten är sociokulturell konstruerad, och därför får inte människor av en viss sexualitet mobbas av andra människor av en annan sexualitet. Här måste man utgå ur ett konstruktivistiskt och poststrukturalistiskt perspektiv, som det gjorde t.ex. Foucault, Butler och Katz. Enligt det konstruktivistiska synsättet, finns det ingenting naturligtvis och självklart när det handlar om sexualiteten. Därför att sexualiteten som genus är sociokulturell konstruerad.

Queer teori är också väldigt aktuell för denna studie och kan förklara intervjuvaren på följande sätt. Det är känt att Queer teori uppbyggs även utifrån Foucaults idé om människors identiteter. Där menar han att vår överraskning om uppkomsten och existens av icke-heterosexualitet beror på att vi ser sexualiteten som det centrala i könsidentiteten, och inte som något annat. Vilket är fel. Till samma konklusion kommit i sina svar de intervjuade de mobbade skolelever. De påpekade i sina svar att när t.ex. lärarna talar i skolan om icke-heterosexualitet, t.ex. homosexualiteten, brukar de oftast lyfta upp frågan enbart om sexualiteten. Då glömmar de att diskutera på lektioner icke-heterosexuellas behov av närheten, förståelse och kärlek av och hos sin partner. Det handlar inte enbart om kropp, utan mest om den innersta förståelsen hos icke-heterosexuella så som heterosexuella partner. Butler

och Foucault har förklarat att problemet ligger i att vi oftast ser på "gender" och "sex" som beroende och definierade av varandra. Iblan blandar folket även ihop eller/och förväxlar de olika begrepp.

Enligt Queer teori, queer-teoretiker och interjuerade icke-heterosexuella mobbade elever, all sexuell läggning skulle vara likaberättigande. Därför även alla människor oberoende på deras sexuella läggning bör vara jämlika och jämliktbehandlade i alla offentliga rum i samhället. Ett av sådana offentliga rum i samhället är skolan och den skolmiljön. Där enligt queer-teoretiker och elever som upplevde genom sina egna erfarenheter diskrimineringen i form av mobbningen i skolan, diskriminering i form av mobbning och andra kränkningarna av icke-heterosexuella elever i skolan och alla andra icke-heterosexuella inte skulle kunna förekomma och skulle istället anses vara som oacceptabla. Queer-teori och queer-teoretiker och mobbade eleverna genom sina erfarenheter, upplevelser och handlingar står på vakt av icke-heterosexuella rättigheter. Som ex. på Queer-rörelsen i Sverige tog jag i min studie upp RFSL och RFSL-ungdom rörelse. Alla intervjuades icke-heterosexuella elever hittades på något sätt genom RFSL-ungdom. De ingår i RFSL-ungdom själv eller har sina vänner i RFSL-ungdom. Och RFSL och RFSL-ungdom efterlever Queer-principer och perspektiv. De där intervjuade ungdomar efterlever därför också dessa principer. Därför finns det en starkt samband mellan Queer teori och ungdomarna och deras intervjusvar, och därför med hjälp av Queer teori kan man förklara ungdomarnas svar på ett bättre mer vetenskapligt sätt. Liksom hela Queer-rörelsen, står de flesta av intervjuade ungdomar hellre ut med tanken att vara missanpassade i sitt umgänge med ex. på skolan än att ge efter för en heterosexistisk norm. Det var en enda ungdom som svarade på frågan om upplevelser av mobbningen i skolan att han har försökt från början att anpassa sig till de normer, d.v.s. heterosexuella normer som finns i skolan. Men även denna ungdom slutade att anpassa sig till de där normerna, när han uppkommit till gymnasienivå. Där ansågs det vara inte längre aktuellt.

Enligt Katz, heterosexualitet är enbart en social uppfinning, inget mer och därför måste betraktas bara som en social uppfinning och inte som något naturligt och självklart.

Queer teori stöder Genusordningsteori om att kvinnor och män i samhället hålls isär och att enligt genusordningen det är tabu att förväxla det som anses manligt resp. kvinnligt. Queer står för liberalism och det individuella liberalistiska fria valet när det gäller sexuella läggningen. Queer-teori stöder också Teori om maskuliniteter som menar att det är mest de heterosexuella hegemoniska män som får stå vid makten i vårt genuspräglade samhälle. Där de homosexuella männen får inte stå vid makten p.g.a. att de anses vara alldeles för feminina. Feminiteten underordnas i ett genuspreglat samhälle p.g.a. att den anses vara något som hör enbart kvinnor och kvinnor är de dem som är mest underordnade i samhället. Därför underordnas de icke-heterosexuella och speciellt homosexuella och transvestita elever i skolan. De förknippas med feminitet och med detta med kvinnlighet, något som anses i genuspräglade samhälle som mest makalös.

Genussamhälle med genusordningen med hjälp av genuskontraktet skapar ett köns- och genussegregerat samhälle, där kvinnor och icke-heterosexuella ständigt underordnas, och något måste göras emot detta. Förändringen kan genomföras med hjälp av bl.a. Queer teori som ställer genom vetenskaplig metod och förklaring alla människor oberoende på deras sexualitet på samma nivå. Segregeringen leder till hierarkiseringen och ojämn balanserad fördelning av möjligheter och rättigheter hos olika människor och samhällsgrupper i samhället. Genuskontraktet skapar hierarkisering inte bara mellan kvinnor och män, utan även mellan icke-heterosexuella och heterosexuella individer. Då maktrelation och maktobalans uppstår. Vilket står emot Queer-principer om jämlikhet och jämställdhet för alla människor och samhällsgrupper i samhället. På sådant sätt kan hjälpa Queer teori och dennes antaganden om allas likaberättigande sexualiteten att eliminera genuspräglade samhälle med dettas ordning. Där det är nästan enbart den hegemoniska maskulinitet och det manliga könet som gäller. Där allt som är inte maskulint och inte handlar om män är avvikande från den allmängiltiga normen när det gäller makt och maktfördelning, och därför anses vara makalöst.

Som hela samhällets, skolans miljö leds av heteronormativiteten. Eftersom de flesta av eleverna

och personal i skolan är heterosexuella. Därför det är också svårt att motstå mobbningen av icke-heterosexuella individer, t.ex. elever i skolan, p.g.a. att de finns i en reell minoritet. Minoritet är traditionellt anses vara svagare än majoritet och därför de icke-heterosexuella eleverna har det svårt att stå för sig i skolan. Därför behöver minoriteten all hjälp som den kan få för att få, ha och behålla sina rättigheter. Queer politiska och epistemologiska ambition är att inkludera alla möjliga former av sexualiteten i individernas samhällsliv för att de kan samexistera utan några problem. Eleverna som besvarade intervjufrågorna tänker på samma sätt som de som ingår i Queer-rörelse. Queer teori bekämpar ständigt den normerande heterosexuella makten för rätten att vara annorlunda. Det samma gör de intervjuade mobbade i skolan icke-heterosexuella elever. Alla människor enligt Queer-teori och enligt de elevernas svar, bör betraktas och respekteras på samma sätt oberoende på deras sexuella läggning. De skulle ha samma rättigheter och möjligheter och behandlas rättvisa, och det gäller oberoende på ålder, tid och plats där/ i vilken befinner sig individer. Denna plats kan vara skolan och de diskriminerade mobbade individer kan vara våra barn, de vanliga skolelever, som behöver all möjlig hjälp som kan erbjuda dem samhället. Hjälpen som uppskattas av de mobbade eleverna i skolan mest är i första hand är lärarnas hjälp, som de mest auktoritära personernas hjälp i skolan. Efter som att lärarna är de som har mest makt över de andra elever och därför kan påverka deras beteende och attityder. Ingen av människor förtjänar att vara diskriminerad p.g.a. sexuella läggning även att det sker i skolan och uppgår i en sådan vardaglig händelseform som mobbning. Som menade en av intervjuade elever, man bör lagstifta förbud av diskriminering p.g.a. sexuella läggning i skolan på samma sätt som det görs på arbetsplatser med hjälp av arbetslagstiftning. Så längre att en sådan lagstiftning inte existerar måste icke-hetersexuella eleverna stå själva för sina mänskliga rättigheter i skolan. Med detta måste dem hjälpa lärarna, som mest närmaste stående till dem vuxna i skolan.

8. REFERENSLISTA

Litteraturkällor

- Ambjörsson, F. (2004). *I en klass för sig*. Om genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer.
- Amussen, S. (1999). *An ordered society: gender and class in early modern England*. Oxford: Basil Blackwell.
- Bergström, G. och Boréus, K. (2000). *Textens mening och makt*. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys. Studentlitteratur: Lund.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and Subversion of Identity*. New York/London: Routledge.
- Connell, R. W. (1993). *Gender and power*. Oxford: Polity Press.
- Forsberg, G. m.fl. (2003). *Homosexuellas villkor i arbetslivet*. Projekt: EU-programmet Equal: Homo- och bisexuella i omsorgen. Karlstad: Jämställdhetscentrum, Karlstads universitet.
- Foucault, M. (1980). *Sexualitetens historia*, Vol. 1. Gidlunds: Stockholm.
- Hirdman, Y. (1988). *Genussystemet: Teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning. Maktutredningen*. Uppsala.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus: om det stabilas föränderliga former*. 1.uppl. Malmö: Liber.
- Katz, N. (1995). *The Invention of Heterosexuality*. New York: Dutton.
- Kulick, D. (1987). *Från kön till genus: Kvinnligt och manligt i ett kulturellt perspektiv*. Stockholm: Carlsson.
- Kulick, D. (1996). *Queer Theory: Vad är det och vad är det bra för?*. I tidskriften lambda nordica nr. 3-4, 1996. Scandinavian University Press: Stockholm.
- Mitchell, J. (1966). I red. Essevald & Larssons *Kvinnopolitiska nyckeltexter*. Studentlitteratur: Lund.
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2001). *Forskningsprocessen: Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Liber, Falköping.
- Osbeck m.fl., (2003). *Kränkningar i skolan: förekomst, former och sammanhang*. Göteborg: Värdegrunden, Göteborgs universitet. Rapport från Värdegrunden, ISSN 1650-0997, 5.
- Rydström, J. (2004). Homosexualitetens historia - ett försummat forskningsfält. I Wetterberg, C. C. & Jansdotter, A. (red.). *Genus-historia*. En historiografisk exposé. Studentlitteratur: Lund.
- Tiby, E. (1999). *Hatbrott? - Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Doktorsavhandling, Kriminologiska Institutionen, Stockholms universitet.

Tiby, E. (2000). *De utsatta. Brott mot homosexuella kvinnor och män*. Stockholm: Folkhälsoinstitut. ISSN 1104-358X; 2000:3.

Tikkanen, H. & Aljoutsijärvi, K. (2002). *Customer satisfaction in industrial markets: opening up the concept*, Journal of Business & Industrial Marketing, Vol. 17, V. 1, MCB UP Limited.

Vikström, E. & Lorentzon, D. (2004). *Den formella riskhanteringsmodellens påverkan på projekt*. En undersökning genomförd på Bofors Defence. Karlstads universitet, Karlstad.

Wallén, G. (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Studentlitteratur, Lund.

Wittig, M. (1992). *The Straight Mind and other Essays*, Boston: Beacon Press.

Young, I. (2002). *Att kasta tjejkast*. Texter om feminism och rättvisa. Atlas, Stockholm.

Internetkällor

<http://www.sam.kau.se/genusvetenskap/utbildning/>

<http://www.rfsl.se/>

Bilaga

1. Fysiskt kön
2. Sexualitet/sexuell läggning
3. Ålder
4. Hur länge har du förstått att du är icke-heterosexuell?
5. Har du någonting varit utsatt för negativt behandling p.g.a. sexuella läggning? Om "ja":
 - när?
 - var?
 - av vem?
 - hur upplevde du det?
 - hur reagerade du på det?
6. Kan du säga att du eller dina vänner har varit mobbad i skolan p.g.a. din/deras sexuella läggning?
Om "ja":
 - hur reagerade du?/ hur reagerade dina vänner?
 - hur reagerade lärare (om de såg händelse)?
7. Om lärare hjälpte dig
 - var du nöjd med deras hjälp?
 - kunde den vara bättre? Om "ja" på vilket sätt?
8. Övriga kommentarer